

Canan Beykal (21 Aralık 1996 AEKV)

1945 Sonrası Batı Resim Sanatı

Bugün burada anlatacağım konu son derece geniş bir konu; “1945 Sonrası Sanat”. Bunun Avrupası var, Amerikası var ancak bunu biraz daralttım, bu nedenle de konuşmam 1945 Sonrası Amerikan Sanatı üzerine odaklanacak. Önce genel bir konuşma yapmak istiyorum. Çok farklı sanatçılar olmasına karşın genel bir davranış biçimi sunması nedeniyle.

Şimdi 1945 yılı hayırlı ve hayırsız yanıyla geldi. Sanat adına hayırlı, çünkü büyük bir göçü yaşayan sanat birdenbire Amerika’da bugüne kadar bizi etkileyecek olan bir sanatın temelini attı. Yine de 1945’i düşündüğümüz zaman müthiş paradoksal bir dünya görünümü çıkıyor ortaya. Dünyanın ikiye bölündüğünü görüyoruz. Bir tarafta gelecek devrimci ütopyayı düşünen ve büyük bir direniş hareketinden çıkmış olan sosyalist kesim, komünist sistem, bir tarafta ise özgürlük ülkesi denilen Amerika var. Ama bunun içinde de paradoksal durumlar söz konusu. Amerika faşizmin baskıcı rejimine son vermiş II. Dünya Savaşı’nın müttefiklerinden ve galiplerinden biri, ancak burada da Mc Carthyizm, büyük bir komünist avı ve tabii Japonya’ya atılan atom bombası var. Diğer tarafta bir bakıyorsunuz Fransa’da sosyalist direnişçilerin ardından, yine sosyalistler Fransa’nın Cezayir’e asker çıkartmasını onaylıyor, destekliyorlar. Nasıl oluyor bu iş diyorsunuz? Biliyorsunuz De Gaulle tekrar iş başına geliyor. İşte II. Dünya Savaşı’nın başlangıcından itibaren bu günlere dek Amerika’ya Avrupa’dan büyük bir göç başlıyor. Nedeni hiç kuşkusuz savaş. Aynı zamanda düşün alanında ve sanat alanında da bu göç başlamış oluyor. Frankfurt Okulu’nun en sıkı Marksistler’inden, Fransız Varoluşçular’ına kadar pek çok düşünür ve düşünce Amerika’ya taşınıyor. Bu arada ne taşınıyor? Sanatçının kendisi elbette. Henüz savaş yıllarında Amerika’da Andre Breton’u, George Grosz’u ve Max Ernst’i görüyoruz. Duchamp zaten orayla ilişkisini önceden kurmuştu, sergiler götürüyordu ve sonra oraya yerleşti. Sürrealistler’in çoğu Amerika’ya taşınmışlardı ve bu arada çok önemli bir kişi, bizi de çok yakından ilgilendiren bir sanatçı da Amerika’da, Hans Hoffman. Modern Türk resminin iki ustası olan Ali Çelebi ve Zeki Kocamemi’nin Almanya’daki hocaları olan Hans Hoffman, Amerikan soyut sanatının gelişmesinde ana etkenlerden biridir. Amerikan soyut sanatı; aynı ad altında toplanan sanatçıların gerek kişisel, gerek dayandıkları kaynaklar açısından iki farklı uçtan oluşuyor. Sanatçıları temelde birbirinden ayıran da bu iki farklı kaynaktır. Bunlardan biri Hoffman yoluyla post-kübit yöntemlerin dayandığı kaynak, diğeri ise Sürrealizm’dir. Bu iki akım 1945 sonrası Amerikan sanatında ortak ad altında toplanan sanatçıların da ayırıcı etmeni olacaktır. 1945 sonrası Amerikan sanatı için Harold Rosenberg’in özellikle Jackson Pollock’u niteleyen *Action Painting* (Eylem Resmi), Clement Greenberg’ün Paris Okulu’na karşı bir New York Okulu ya da “Birinci Kuşak

Amerikan Ressamları” diye adlandırdığı “Soyut-Dışavurumcu Sanat” gibi adlar önerilmiştir.

Amerika ile Rusya’nın bizim ülkemize benzer yanları vardır bence. Çünkü bu iki ülkeninde en büyük kompleksi Avrupa, özellikle de Paris sanatı gibi bir sanat yaratabilmektir. Bu iki ülkenin sanatçıları da tıpkı bir dönem Türk sanatçıları gibi sanatçı olmanın yolunun Paris’ten geçtiğine inanmışlardır, yani Batılı olmak, Batı resminin evrensel sanat olduğuna inanmak düşüncesi bu iki ülke için de geçerlidir. Amerika’da kendi sanatlarını oluştururlarken sanat eleştirmenleri, yine bizdeki gibi, ulusal ve evrensel sanat sorunsalını yaşamışlardır. James Johnson Sweeney evrensel sanat yöntemlerinin kendi ülkesinde de egemen kılınmasının başını çekenlerden biriydi. Soyut-Dışavurumcu sanat Amerika’dan bütün dünyaya yayılarak etkili olmaya başladığında Sweeney’in taraftarlarının haklı oldukları ortaya çıktı. Soyut-Dışavurumcu Amerikan sanatçıları Avrupa kaynaklarından kendilerine özgü bir sanat yarattılar, kaynakları bir potada eriterek bir Amerikan sentezi oluşturdular.

1940’larda başlayan soyut sanat arayışları Amerika’da tümüyle göçmen sanatçıları eliyle geliştirilmiştir. Amerikalı göçmen sanatçıları daha önceden ülkeye gelmiş olan sergilerden Avrupa sanatıyla zaten tanışmış oluyorlardı. Örneğin 1938’de Sürrealistler’in büyük sergisi, “Armory Show” gibi etkinlikler yanında, Picasso’nun *Guernica*’sının özellikle Pollock’a çok büyük etkisi oluyordu. Hans Hoffman’ın Pollock ve De Kooning’in yetiştiği özel atelyesi de bu sanatçılara çok büyük bir bilgi akışının sağlandığı yerd.

Amerika’nın bu göçmen sanatçıları aşağı yukarı 40’lı yaşlarını sürmekteydiler. En gençleri Pollock o zaman 38 yaşında, diğerleri ise 40’larını geçmiş sanatçılarıydı. Hans Hoffman henüz daha Pollock damlatma resimlerine (*dripping painting*) başlamadan önce bu tarz bir resmi denemekteydi. Arshile Gorky, Türkiye’den göç etmiş bir Ermeni asıllı ressamın da Amerikan soyut sanatına etkisi olacaktır. İlk göçmen sanatçılarından biri olarak değerlendirebileceğimiz Gorky’nin daha sonra De Kooning’in kaba fırça vuruşlu resmine etkisi olacaktır. Sürrealizm’in taşıyıcılarından biri olan Miro’nun da etkisini yadsıyamayız. Çünkü Miro Amerikan sanat koleksiyonerlerinin en çok satın aldıkları bir sanatçıydı. Biraz İfadecilik (Ekspresyonizm) ve soyut sanat karışımı renkli dünyası, daha sonra renk ifadeciliğine odaklanan Newman’ın resminde de görülecektir. Grubun içinde iki ucun asıl temsilcileri ve grup içinde dışlananlardan biri olan De Kooning fazla figüratif olduğundan, Barnett Newman ise çok fazla soyut ve figüre karşı olduğundan dışlanacaktır. Sanatçıları birbirlerinden ne kadar farklı kişisel üsluplar getirmiş olsalar da, akımın, Soyut-Dışavurumcu sanatın, genelde hem soyut Kübist yöntemlerden, hem de Sürrealizm (Gerçeküstücülük) ve İfadecilik’ten beslendikleri açıktır. Bunun

yanında tümünün, Jung kanalıyla taşınmış olan bilinçaltı ve bilinçüstü gibi ruhbilimsel çözümlerle kendilerini aramaları ve toplumsal konulara da kişisel planda bir teatral zemin hazırlamaları bu iki akımın temelindeki düşüncelerin etkili olmasına yol açmıştır. Örneğin figürasyona karşı olmasına rağmen Newman'ın bir renk ifadeciliği ya da Pollock'un ilk dönemlerinde Meksikalı ressamlardan, Kızılderili sanatçıların kum üzerine yaptıkları çizimlerden etkilenmiş olduklarını da düşünmeliyiz. Elbette Pollock, Picasso'nun *Guernica*'sından yüzlerce desen çiziyor, Hoffman'dan soyut düzenleme ve damlatma resmi öğreniyor. Kısaca bütün bu sanatçılar temelde belli bir akımdan, bir uçtan hareket etseler de yine de pek çok etkinin altında yeni bir sanat, ortak bir ad altında toplanacak olan zengin bir Amerikan Soyut-Dışavurumcu akımını yaratacaklardır.

Burada biraz Pollock'un resmi üzerinde durmak istiyorum çünkü bu akımın bir diğer adı olan *Action Painting* özellikle Pollock'un resmi düşünülerek verilmiştir. Pollock, Jung düşüncesindeki düalistik yapıdan etkileniyor. Bilinçaltı - bilinçüstü gibi sanatta da hem soyut, hem ifadeci olmanın düalizmini yansıtıyor. Kendi özel yolunu bulmadan önce sanat tarihi içinde çok geziniyor. Söylediğim gibi pek çok sanat ve sanatçıdan yararlanıyor. Kişisel sorunsalları da sanatın oluşmasında büyük bir etken. Uzun bir dönem psikiatrik tedavi görüyor, sonunda intihar ediyor sanırım, genç bir yaşta. Ama zaten yapacağını da yapmış oluyor. Amerikan resminin çok önemli bir adı olduğu kadar Avrupa sanatında benzer türde çalışan sanatçıların da atası. Bu sanatçıların içinde en karizmatik, en özgün kişilik Pollock'tur. Bu tür devasa boyutlu resimlerinde geleneksel anlamda alt, üst gibi kavramlar yok oluyor. Çünkü Pollock bir resmi çerçevesinden ayırıyor, yere seriyor ve etrafında dönerek, gezinerek resmediyor. Pollock'un resmi duvardan kopmuş bir resimdir artık. Üstüne boyalar atıyor, fırlatıyor, boya bıçağıyla çiziyor, damlatıyor, üst üste boya katmanlarıyla ve özellikle kalın boya hamuruyla çalışılmış ağır bir resim çıkıyor ortaya. Böyle bir resim elbette geleneksel resim sehbası üzerinde çalışılmazdı. Resim yaparken kendi eyleminin resmini yarattığından Jestüel Resim (Hareket Resmi) denmesi doğrudur, ya da *action*, eylem resmi denmesi son derece haklıdır. O nedenle bu resimlerinde oluşma süreci de çok önemlidir. Resim bir oluş halidir bir anlamda.

Bir diğer uç sanatçı, De Kooning'ten söz edecek olursak, belirttiğim gibi grubun içindeki bazı sanatçılar De Kooning'in fazlaca figüratif ve ifadeci yanından dolayı biraz kızıyorlar ona. Soyut denemeleri var, ancak ifadeci yanı çok ağır basan biri. De Kooning de Pollock gibi hocası Hoffman yoluyla soyut, post-kübit yöntemleri öğreniyor, damlatmalar deniyor ancak imzasını, kara mizah alanına girecek denli ifadeci, anlatımcı olan "Kadın" serisine atıyor. Badanacıların kullandıkları gibi kalın, kaba fırçalar kullanıyor ve çok büyük boyutlu resimler yapıyor o da. Figüratif olmasına karşın De Kooning'in resim yapış teknik ve yöntemi diğerlerinden pek farklı

değil. Doğaçlama, kendiliğindenlik, rastlantı yasaları tümünde egemen. Pollock'u Picasso'nun *Guernica*'sı etkilediyse, De Kooning'i de *Avignonlu Kızlar* etkilemiştir. Daha önce de belirttiğim gibi bu sanatçılarda tıpkı bizde olduğu gibi Picasso sendromu vardır. Tümü Picasso kadar iyi resim yapmak, hatta onu aşmak gibi tutkulara sahipler. Bu iki farklı Amerikalı sanatçı da Picasso'dan hareket ediyorlar, ancak farklı yerlere ulaşıyorlar. Picasso'nun kadınları kaba, çirkin, ürkünç ve bazen de ifadeciliğinden dolayı abartılıdır. De Kooning'in kadınlarında da benzer etkiler görürüz. Doğrudan doğruya beyaz tuval üzerine çalışılmış, altta Hoffman uzantısı geometrik yapı ve üzerinde son derece kalın, kaba, akıtmalı bir desen ve boyama tekniği ve tabii bunun yanı sıra ifadeci bir anlatım. Geleneksel resimde Cézanne'dan beri Paris Okulu ressamlarına da etkili olan renkli alt zemin sorunu Amerikan sanatçıları tarafından doğrudan tuvalin beyazlığının kullanılıyor olması, resim boyutlarının büyümesi kadar önemli bir olgudur. Burada elbette Matisse'i anımsamamızda yarar vardır. Matisse'in az renkli büyük boyutlu sade resimlerini Amerikan sanatçıları görüyor elbette. Örneğin Barnett Newman gibi bir diğer uçtaki sanatçının tek bir rengin ifadeci özelliğinden yararlanması belki de Matisse kaynaklı olabilir. Barnett Newman Amerikan resminde son derece önemli bir kişi. Çünkü bu kuşaktan sonra oluşacak olan ikinci kuşak Amerikan sanatçılarının en büyük etkileyicisi. Soyut-Dışavurumcu resmin hareket, kalın boya, kaba fırça sürüşleri, damlatmaları; derken bir adam çıkıyor, statik / durağan, sessiz, sade ve büyük boyutlu tek bir renk sürülmüş ya da içinden bir kaç şerit geçen resimler yapıyor. Soyut ancak figür olmaksızın ifadeci. Newman son derece entelektüel biri. Grubun içinde iki entelektüel var, bunlardan biri Newman, diğeri Robert Motherwell. Tek renkli resimlerine ulaşmadan önce Newman'ın teorik çalışmalarının etkisi büyük. Nietzsche okuyor ve Nietzsche üzerine çalışmalar yapıyor. Mistik yanı da buradan geliyor belki de. "Onement" adlı resim dizisi bu mistik işaretlerin verildiği bir seri.

Daha sonraki kuşak dediğim, örneğin Frank Stella, Kenneth Noland, Robert Morris gibi biçimli tuval (*shaped canvas*) kullanacak olanların temelinde Newman var, çünkü biçimlendirilmiş tuval gerçekte Newman'ın veri olarak tuvalin dikdörtgen biçimine uygun şeritlerinden hareket ederek bir sonraki kuşak sanatçıları, tuvalin resim çerçevesinin dikey ve yatayları hatta diagonelleri / köşelerini kullanacaklar veri olarak.

Burada bir tür Doğu kaligrafisinden esinlenilmiş bazı resimler görüyoruz, örneğin Franz Kline. Kline bir takım ideogramlar, işaretler, harfler kullanıyor resminde ve Avrupa'da Hartung, Soulage gibilerinin yaptığı resimler gibi kaligrafik, özellikle Uzakdoğu kaligrafik resimlerine, yazılarına benzer resimler ortaya koyuyor. Paris enformel sanatçıları, onlar da bir tür jestüel resim yapıyorlar elbette. Kline'in resimleri yakın çekim gibi büyütülmüş ayrıntılardan oluşuyor sanki. Resmin

çerçevelerini zorlayan kompozisyonlar kuruyor. Spontanite (doğaçlama), kendiliğindenlik burada da egemen.

Bir başka uç sanatçı, günümüz Minimal ve Kavramsal sanatçılara büyük etkisi olacak olan bir Amerikalı sanatçıyı görüyoruz şimdi. Ad Reinhardt. Siyah ton değerleri içinde, mat ve saydam nüanslarıyla kurulmuş oldukça geometrik, soyut bir resim. Bir yüzeyin nasıl bölüneceğini, geometrik yüzeylerin düzenlenmesini Barnett Newman kadar iyi biliyor yine onun kadar mistik bir ifade ortaya koyuyor, bu tek renkli, hatta tümünden siyah resimlerinde.

Robert Motherwell belirttiğim gibi yazarlığı da olan entelektüel bir sanatçı. Soyut sanatçılar olmalarına karşın toplumsal olaylara kişisel düzlemlerinde duyarlı kişiler bu sanatçılar aynı zamanda. Örneğin Motherwell kolajlarında ve resimlerinde politik atıflarda bulunur. Örneğin İspanya İç Savaşı için kolaj gibi ... Burada gördüğümüz gibi Motherwell de kalın fırçalar kullanıyor ve bütün Amerikan ressamı gibi son derece cesaretle işe başlıyor. Genel olarak Soyut-Dışavurumcu Amerikan sanatçılarının tümünde aynı cesareti görüyoruz. Büyük boyutlar, kalın fırçalar, korkusuz boyamalar, doğaçtanlık, rastlantı, tuvalin beyazından korkmama ve hatta tuvalin beyazını plastik bir değer olarak kullanma. Bütün bu resimlerde ve ressamalarda terör estiren bir hava görüyoruz sanki. Rengin şiddetinden yararlanma, tuvalin boyutundan yararlanma, yakın çekim gibi büyük boyutlu ayrıntıları kullanma gibi. Rothko'nun Türk ressamlarınca diğerlerinden daha çok sevilip, benimsenmesinin altında acaba bu terörü, bu şiddeti biraz yumuşatması mı yatıyor diye merak ederim hep. Flulaştırdığı büyük planlar, renk kümeleri ile bu şiddet Rothko'nun elinde incelmış, yumuşamış olmaktadır.

Şimdi bir yeni bölüme gireceğiz, Soyut-Dışavurumcu sanatın ardından başlayan Pop Sanat akımına. Her ne kadar Pop sanatçılardan önce, tarihsel olarak değil, ancak biçimsel olarak daha yakın, daha bağlı Minimal Sanat akımına başlamayı tercih etsem de, tarihsel dizin itibariyle Pop Sanatı izleyeceğiz şimdi. Aslında sanatsal ilerleme içinde karşıtların ivmesi son derece etkindir. Bir sanat akımı vardır, ardından ondan esinlenmiş, etkilenmiş olsa da ona karşıt düşünceler geliştirmiş olan bambaşka bir akım çıkar. Sanat tarihinin ilerlemesinde aslında bu karşıtlıklar önemli bir yer tutar. İlerleyen tekerleğe çomak sokmak gibi sanatçılar her zaman kabul edilmiş, onaylanmış olana bir başkaldırı sergilerler. İşte Pop Sanat bu tür akımlardan biridir. Avrupa sanatı içinde Dada neyse, Amerikan sanatında Pop Sanat böyle bir şeydir. O nedenle Neo-Dada adını da kullananlar vardır. Her ikisinin de büyük soyut akımların egemen olduğu dönemde, o biçimsel dizgeyi tahrip etmek ister gibi ortaya çıkmış olmaları bence en büyük benzerlikleridir. İngiliz sanatçı Richard Hamilton *Bugünün evlerini bu kadar değişik ve çekici kılan şey nedir?* başlıklı resmini 1956'da yapıyor.

İngiliz eleştirmeni Lawrence Alloway ilk kez bu resmi gördüğünde popüler kültürün elemanlarının, gündelik nesnelere bulunduğu bu kolaj yapının adından da etkilenecek Pop Sanat tanımını kullanıyor. Her ne kadar bir İngiliz buluşu gibi görünse de, Pop Sanat daha çok bir Amerikan sanatı olarak tarihe geçecek ve dünyaya etkisi bu yolla sağlanacak. Pop Sanat akımı içinde iki önemli ad var; Robert Rauschenberg ve Jasper Johns. Bunlar bir tür geçiş sanatçıları. Soyut-Dışavurumcu akımı denemişler, ancak daha sonra, tam Amerikalılar'ın gözü soyut ve Soyut-Dışavurumcu sanata alışmışken, Pollock büyük fiyatlara satılırken ve dünya bu akımın etkisindeyken, sanat ortamında gündelik nesnelere Soyut-Dışavurumcu izler taşıyan resim yüzeyine yapıştırılmasıyla oluşmuş bir takım resimler ortaya çıkıyor. Yeni bir terim ortaya çıkıyor, assemblaj (birleştirme). Bu sanatçıların da ortak sorunu sanatı sıradanlaştırmak, sıradan olanı sanata taşımak ve sanatın sokaktaki adama ulaşmasını sağlamaktır. Elbette biçimci sanatın bir sorunu var, sanat ile sıradan insan arasında uçurum oluşmasına engel olunamaması. Plastik sorunlar bilgisiz olanın resme yabancılaşmasına neden olmaktadır. Oysa Pop sanatçıların resimlerinde görülen sokaktaki adamın günlük yaşamında yer almış olan nesnelere, kişilerdir ve sanki fırçayı alsın o da rahatlıkla bu resimleri yapacakmış gibi bir izlenim veren tarzlarıdır. Soyut-Dışavurumcu sanatçıların Pop sanatçıları arasındaki büyük açmaz buradan kaynaklanıyor zaten. Pop sanatçıları Soyut-Dışavurumculuğun biçimciliğinin, sanatı elitizme, seçkinciliğe mahkum ettirmekle suçluyorlar, diğerleri de sanatın plastik değerlerinden vazgeçildiğiyle, geleneksel biçim ve estetik sorunlara aldırmazlıkla, yani biri fildişi kulelerinde sanat yapmakla, diğerleri de sanatı ayağa düşürmekle birbirlerini suçluyorlar.

Amerikan sanatında önemli bir ad, John Cage, Pop sanat ve sonrası sanatçıları etkilemiş bir kişi olarak gündeme geliyor. Black Mountain College'de Rauschenberg'in de derslerini izlediği Cage'in Zen Budizm'le ilişkisi bütün Amerikalı sanatçıları etkileyecek. Rauschenberg, Cage'in düşüncelerinden etkilenecek "Siyah Resimler" serisini yapıyor. Daha sonra bu resimlere üç boyutlu nesnelere girmeye başlıyor. Bunlar tanıdık imgeler, Coca Cola şişeleri, toplumun tam anlamıyla bir tanığı olan kişiler ve nesnelere katılıyor resim yüzeyine. Rauschenberg'in de belirttiği gibi Pop sanatçıları kendilerini toplumun tanıkları olarak görüyorlar. Diyor ki "Bir şeyi eleştirmek ya da yadsımak adına bunları yapmıyoruz, içinde yaşadığımız bir durum var, biz onu tanımlıyoruz, ona tanıklık edip, belgeliyoruz". Teknolojik aletler ve yöntemler, teknikler Pop sanatçıların gündeme geliyor, örneğin serigraf (ipek baskı) bu sanatçıların tarafından çokluk yeğlenen bir teknik, fotografik imgenin resim yüzeyine geçirilmesi için bu yeni baskı tekniklerinden yararlanıyorlar. Rauschenberg resimlerinde bu tekniği ustalıkla ve sıklıkla kullanıyor. Onun hemen yanbaşında bir diğer sanatçı Jasper Johns, burada gördüğümüz gibi Soyut-Dışavurumcu bir resmin renk tuşları gibi görülen zeminine, biraz da renk ayrımı

yapılmış bir fotografik imgenin yakın plan çekimi gibi, gözümüzü odakladığımızda seçtiğimiz imge sıradan bir Amerikalı'nın bile tanımakta zorluk çekmeyeceği Amerikan bayrağıdır. Teknolojik veriler, bilgisayar teknikleri, büyütülmüş bir fotoğraftaki noktacıklar Johns'un resimlerinde de çokca kullanılırlar. Burada üç tane tuvalin üst üste getirilmesiyle oluşmuş üçlü *Amerikan Bayrağı*'nı görüyoruz.

Matisse'in yatan çıplaklarından esinlendiği çok açık olan Wesselmann'ın *Büyük Amerikan Çıplağı* adlı bu resmi iki boyutlu, yüzü olmayan, son derece yalın, sade bir boyama ile tıpkı reklam panolarındaki figürleri anımsatmaktadır. Tom Wesselmann bu tür resimlerine tıpkı Rauschenberg, Johns ve daha pek çok Pop sanatçı gibi üç boyutlu nesnelere katmayı ihmal etmez. Örneğin yıkanan bir kadını gösteren akrilik resmine duş perdesi ya da banyo sepeti gibi üç boyutlu gerçek nesnelere katar. Wesselmann kimliğin yansısı olan yüzü ve ifadeyi yok ederken, tıpkı bugün Madonna'nın yaptığı gibi kimliksiz, ya da çok-kimlikli Amerikan kadınının içinde var olduğu teknolojik yaşantının herhangi bireyini sunmayı hedefler. Bu sorun Andy Warhol'da trajik bir boyut kazanır. Warhol bireyin tıpkı makineden çıkmış herhangi bir nesneye indirildiğini vurguluyor. Kendisi makineleşmek istediğini söylüyor. Bireyselliği silmek, bizi diğerlerinden farklı kılacak ifadeyi yok etmek, bütün farklılıkları tek bir teknolojinin yarattığı dünya ve yaşantı içinde eritmek istemektedirler. Wesselmann figürlerinde kişiliği tümüyle silerek resminin içinde yer alan diğer nesnelere durumuna indiriyor. O Matisse'ten çok etkilenmiş ve onun yapmak istediğini çok iyi anlamış biri bence. Çünkü Matisse *Kırmızı Uyum* adlı resminde nasıl derinliği, oryantal masa örtüsünün duvardaki desenlerde devam etmesiyle ve resme egemen tek bir renk ile geometriyi, köşeleri, derinliği iki boyuta, yüzeye indirgeyerek yok ediyorsa, Wesselmann da aynı anlayış içinde hiyerarşiyi, önem sıralamasını yok ediyor.

James Rosenquist parçalanmış, ayrıntılardan oluşmuş nesnelere büyük boyutlu resimlerinde reklam panolarına benzer bir tarzda boyuyor. Ancak dikkat edildiyse eğer, görülecektir ki Pop sanatçılarının tümü Soyut-Dışavurumcu ressamların resmin kenarlarını yok etmek isteyen, sınırlarını zorlayan, adeta dikdörtgen tuvalin dışına taşmak isteyen bir resmin izlerini taşıyorlar. Burada da tamamlanmamış bir resim izlenimi görülüyor. Çok büyük boyutlu bir kolaj gibi istendiğinde daha başka parçalar da ekleyerek dilediğimiz kadar resmi büyütebileceğimiz gibi. Rosenquist'in resimlerinde Amerikan sinemasında, özellikle Western filmlerinde çokca kullanılan omuz çekimleri, yakın plan çekimleri bulunur.

Claes Oldenburg kullanılamaz haldeki hazır nesnelere sunuyor. Yatak odaları, sosisler, hamburgerler, daktilo makineleri, lavabolar gibi, yumuşatılmış bir teknolojik dünyayı sergiliyor, ama asla kullanılamaz bir halde. Roy Lichtenstein çizgi romanlardaki tipleri tuvallerine aktarıyor. Bazen grafik teknikleri taklit ediyor, bazen bu teknikleri

doğrudan kullanıyor, örneğin letraset kullanılmış izlenimi veren sadece noktalamalarla oluşturduğu resimleri gibi.

Andy Warhol, Pop Sanat akımının içinde kuşkusuz en ilginçlerinden biridir. Diğerlerinin tersine onun tüm makineleşmiş bir teknik ve yöntemle oluşturduğu resimlerinde trajik bir konunun egemen olduğunu görürüz. Özellikle ölüm teması Warhol için vazgeçilmez konulardan biridir. *Do it yourself, Wanted, Campbell's Soup, Barillo* gibi yapıtları yanında, Marilyn Monreo ya da Elizabeth Taylor, Jacky Kennedy gibi çoğaltılmış imgeler. Bunların yanına Elvis Prestley, Mao portreleriyle oluşturulmuş duvar kâğıtları, serigraf baskıyla farklı tonalitelerde gerçekleştirilmiş elektrikli sandalye ya da *accident / kaza sahneleri* .. Warhol “Yüz birden çoktur” diyor. Minimal sanatçılar ise “Azın değeri çoktur” diyecekler.

Bu arada yine Pop Sanat içinde değerlendirebileceğimiz İngiliz Allen Jones polyester dökümle gerçekleştirdiği insan boyutunda mankenleri işlevsel hale getiriyor, örneğin bir kadın mankenden sandalye ya da portmanto, masa yapımı gibi. “Pin-up” dergilerinde gördüğümüz seksi kızlar gibi mankenler kullanılıyor. Manken kullanımı, insan boyutunda olmak koşuluyla, örneğin Kienholz’da daha dramatik biçimde karşımıza çıkıyor. Burada Paris’te bir sergi sırasında çekmiş olduğum fotolardan da görüleceği gibi bir sergi açılışını görüyoruz. Sergide ellerinde içki bardaklarıyla yer alan kadın ve erkek figürleri tümüyle mankendirler. İçlerindeki bir teyp yardımıyla konuşmaktadırlar. Kienholz psikiyatri kliniklerinde ranzada yatan hastalar, ıssız yollarındaki izbe barlar gibi çevresel (*environmental*) işler gerçekleştirmektedir. George Segal ise yine insanlardan alınan kalıplarla gerçek boyutlarda oluşturduğu çevresel heykellerinde dondurulmuş bir anın, dondurulmuş figürlerini vermektedir. Burada bir gişe memuresinin yalnız ve sıkıcı bir anını görüyoruz, ama bu anın biteceği de yok gibi.

Pop Sanat akımının ardından, bir kuşak önceki Soyut-Dışavurumcu Amerikan sanatından etkilenerek, onlarla bağlar kurarak, ancak Soyut-Dışavurumcular’ın sorunlarına başka bir açıdan yaklaşan, daha serinkanlı, daha yalın, daha üçüncü boyut sorunlarını gündeme getirecek olan İkinci Kuşak Amerikan Sanatçıları ya da Temel Yapılar / Kurgular (*Primary Structures*) ya da *Post-Painterly Abstraction* (Ard Ressamca Soyutlama) gibi adlarla tanımlanan sanatçılar ve sanat akımı çıkar. Minimal Sanat diye de nitelendirebileceğimiz bu akım 1945 sonrası gelişen sanatın soyut temellerine yeni bir bakış getirir.